

Skjøtselsplan for Ytre Halasetra (Pestusetra) Surnadal kommune, Møre og Romsdal



Rapport nr 2022-17

REFERANSE:

Lorentzen, M. N. 2022. Skjøtselsplan for Ytre Halasetra (Pestusetra), Surnadal kommune, Møre og Romsdal. Miljøfaglig Utredning rapport 2022-17, ISBN 978-82-345-0255-2.

OPPDRA GSGIVER:

Verneområdestyret for
Trollheimen

KONTAKTPERSON:

Roar Pettersen

DATO:

29.04.2022

SAMMENDRAG:

På oppdrag fra Verneområdestyret for Trollheimen har Miljøfaglig Utredning utarbeidet skjøtselsplan for Ytre Halasetra (Pestusetra) i Surnadal kommune. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av setra. Naboeiendommen Ramsøysetra, på samme støl, inngår ikke i skjøtselsplanen. Lokaliteten er kartlagt etter Miljødirektoratets instruks i 2021. Det ble registrert naturbeitemark på 6,9 dekar av lav kvalitet, og slåtte myr rundt på 39,9 dekar av moderat kvalitet. Deler av dette går over på naboeiendommen, og i skjøtselsplanen er det derfor et totalareal på ca. 27 dekar. Begge naturtypene er truet. I skjøtselsplanen er naturbeitemarken prioritert for restaurering og skjøtsel.


Pestusetra har lang historie med både beite og slått, men nå blir det kun svakt beitet. Setra er en av flere setre i Romådalen, og dermed del av et helhetlig kulturlandskap i fjellet. I 2021 var beitetrykket lavt, og setra bar tydelig preg av gjengroing, med mye oppslag av trær og dødt gras. I tillegg var det mange grantrær, noe som sammen har redusert naturverdiene betraktelig. Det ble ikke registrert rødlistede arter.

Grunneier ønsker å restaurere setra og øke beitetrykket. Hovedmålene for setra er derfor å øke beitetrykket og restaurere naturbeitemarken. Et samarbeid mellom grunneiere i dalen er trolig avgjørende for å øke beitetrykket, men grunneier selv har ytret ønske om å sette på dyr. For å restaurere naturbeitemarken er det avgjørende å rydde oppslag og ta ut grantrær som skygger, der området i østre del prioriteres først. På sikt vil skjøtselen kunne bidra til å restaurere naturverdiene og forhåpentligvis øke artsmangfoldet.

Framsidedfoto: Pestusetra på Ytre Halasetra kan skimtes gjennom grantrærne. I forkant er slåtte myr og naturbeitemark i gjengroing.

Foto: Mathilde Norby Lorentzen

FYLKE:	Møre og Romsdal
KOMMUNE:	Surnadal
STED/LOKALITET:	Romådalen
GÅRD/BRUK	Pestusetra på Ytre Halasetra 139/5

GODKJENT	SKJØTSELSPLANEN ER UTFORMET AV:
_____	
NAVN	MATHILDE NORBY LORENTZEN

Forord

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for Pestusetra på Ytre Halasetra i Surnadal kommune er utført på oppdrag fra Verneområdestyret i Trollheimen v/Roar Pettersen. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av naturbeitemark og slåttemyr. Den baserer seg på eksisterende kunnskap, feltbefaring og kontakt med grunneier.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av naturtypen naturbeitemark i Midt-Norge. Den andre delen er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltning, og omhandler naturgrunnlaget og drifta i området i dag, i tillegg til en beskrivelse av konkrete forslag til restaurerings- og skjøtselstiltak.

Grunneier Anders Ansnes Karlsen takkes for innspill og bidrag i hele prosessen. I tillegg takkes oppdragsgiver for informasjon, og Steffen Adler for bidrag om insekter.

25.02.2022 / Tingvoll

Mathilde Norby Lorentzen

Miljøfaglig Utredning AS

Innhold

Forord	3
1 Naturbeitemark i Midt-Norge	5
2 Skjøtselsplan for Pestusetra (Ytre Halasetra)	8
2.1 Innledning	9
2.2 Hensyn og prioriteringer	9
2.3 Tradisjonell og nåværende drift	9
2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen	12
2.5 Mangfold av arter og naturtyper, eventuelle observerte endringer	12
2.6 Mål for naturbeitemark og slåttemyr	15
2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrenset periode)	15
2.8 Skjøtselstiltak (jevnlige tiltak)	18
2.8.1 Beiting	18
2.8.2 Slått	20
2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak	21
2.9 Oppfølging av skjøtselsplanen	21
Litteratur	23
Vedlegg	24
Artsliste	24
Naturtyper etter Miljødirektoratets instruks	26
Lokalitetsbeskrivelse DN-håndbok 13	27
Tiltakslogg, grunneiers notater	29

1 Naturbeitemark i Midt-Norge

Nedenstående er delvis basert på omtalen av naturbeitemark i Miljødirektoratets instruks (Miljødirektoratet 2021) og DN-håndbok 13 (Miljødirektoratet 2015). For mer detaljert informasjon om naturtypen henvises det til faggrunnlaget for naturbeitemark (Bratli m.fl. 2012). For informasjon om artsmangfoldet anbefales bl.a. Bratli m.fl. (2011, planter og sopp), Bondens flora for Midt-Norge (Bele & Norderhaug 2008) og Elven & Bjureke (2019, insekter).

Generelle trekk

Semi-naturlig eng er en naturtype som har hatt langvarig hevd med beiting eller slått, uten (eller med svake/utviskede) spor etter pløying, tilsåing eller gjødsling. Naturbeitemark er semi-naturlig eng som er preget av og skjøttes med beiting, til forskjell fra slåttemark (preget av slått). Naturbeitemark kan ha et stort artsmangfold, særlig av karplanter, sopp og insekter (f.eks. sommerfugler, biller og tovinger), og har også mange rødlistearter (arter som er truet av f.eks. gjengroing og intensiv drift). Artsmangfoldet varierer med kalkinnhold, fuktforhold og etter hvor man er i landet.

Naturbeitemark og slåttemark har mange av de samme lyskrevende engartene, men naturbeitemark har en større andel av arter som ikke beites (f.eks. engsoleie, tistler, roser, einer og einstape), tråkktolerante arter (ett og toårige) og grasarter. Hagemark er naturbeitemark med spredte trær. Langvarig beiting i gammel slåttemark kan føre til at den går over til naturbeitemark. Det er viktig å benytte kunnskapen om brukshistoria som dagens og tidligere brukere sitter på som grunnlag for videre skjøtsel. Et annet viktig redskap for å få informasjon om tidligere bruk er historiske flybilder om slike finnes. Naturtypen «Engaktig oppdyrket mark» kan ligne naturbeitemark. Den har vært pløyd, isådd og/eller gjødslet tilbake i tid, men med tiden vil artssammensetningen og miljøforholdene kunne nærme seg semi-naturlig eng. For å skille dem er det viktig å vurdere om artssammensetningen og miljøforholdene avviker fra semi-naturlig eng eller ikke.

Særtrekk for Midt-Norge

I Midt-Norge (hit regnes Møre og Romsdal og Trøndelag) er naturbeitemark utbredt mer eller mindre spredt over hele området (unntatt fjellet). I ytre strøk finnes naturbeitemark ofte innimellom kystlynghei i utmark, og det finnes også overganger mellom naturbeitemark og semi-naturlig strandeng. Det finnes færre frostømfintlige arter enn i sørligere landsdeler, og det kommer også inn flere nordlige arter og enkelte arter som lenger sør finnes mest i fjellet. Både på kysten og i fjord- og dalstrøkene kan naturbeitemarkene ligge nær gårdene, gjerne i kantene mellom fulldyrka mark og utmark (lynghei, skog). Opp mot fjellet finner vi naturbeitemark særlig i tilknytning til setrene, og det er mange setre i landsdelen. Over skoggrensa er naturbeitemark mer uvanlig, men kan finnes i indre strøk f.eks. i deler av Oppdal, som Ryphusan i Vinstradalen. I Midt-Norge finnes mye kalkfattige naturbeitemarker, men kalkrike forekommer på kalkrike bergarter som det finnes en del av, særlig i deler av Trøndelag, og dessuten på skjellsand langs kysten. Disse er særlig artsrike.

Påvirkninger

Den viktigste påvirkningsfaktoren er beite, som er nødvendig for å opprettholde naturbeitemarka. De viktigste negative påvirkningsfaktorene er gjengroing og intensivt bruk. Dersom beitinga opphører, og det ikke blir utført noen annen type skjøtsel, vil beitemarka gro igjen og erstattes av skog. Intensivt bruk kan omfatte både oppdyrking, gjødsling, tilleggsforing (fører til oppgjødsling) og tråkkskader. Utbygging/nedbygging kan ødelegge eller fragmentere lokaliteter. I rødlista for naturtyper (Artsdatabanken 2018) inngår naturbeitemark i semi-naturlig eng, som er plassert i kategori VU - sårbar fordi naturtypen er i betydelig tilbakegang, både når det gjelder areal og tilstand.



Øverst: Langs kysten er gamle norske saueraser (utegangarsau, villsau) viktig for å ta vare på både naturbeitemark og kystlynghei (Bjugn: Tarva, Plassen på Været). Midten: Noen planter og insekter fra naturbeitemark i Midt-Norge, fra venstre solblom med en blomsterflue, bekkeblom (i fuktig beitemark) og rødknapp med stor blodråpesvermer. Nederst: Noen beitemarkssopper er typiske for kysten, som rød honningvokssopp til venstre, i midten fiolett greinkøllesopp som oftest vokser i fjord- og dalstrøk, og til høyre fjellvokssopp som forekommer først og fremst i seterregionen. Flere av disse artene er rødlistearter (de regnes som truet av endringer i kulturlandskapet), og dette understreker viktigheten av å ta vare på gjenværende naturbeitemarker. Alle foto: John Bjarne Jordal.

Råd om skjøtsel av naturbeitemark

Kontinuerlig skjøtsel er særlig viktig i lokaliteter der det er dokumentert store naturverdier/høy kvalitet. Den tradisjonelle skjøtselen på lokaliteten bør kartlegges og vektlegges. Om lokaliteten inntil relativt nylig har vært slåttemark, bør det vurderes om den skal føres tilbake til dette. I de fleste tilfeller er beitemønsteret tilpasset den enkelte lokalitet. Ulike husdyrslag beiter på ulikt vis. Sambeite er derfor som regel positivt. For lite beitetrykk medfører gjengroing, mens for sterkt beite eller bruk av tunge husdyrraser kan medføre slitasje og tråkkskader. Typiske hensyn vil være å tilpasse dyreantall, husdyrslag og tidspunkt for beite til vegetasjonen og mangfoldet på stedet. For eksempel kan det være aktuelt å holde sau unna lokaliteter med sjeldne orkidéer under blomstring og frøsetting, og det kan være aktuelt å avgrense beiteperioden til vår-forsommer og/eller høst. Når det gjelder hagemark (naturbeitemark med spredte trær) er skjøtselen av marksjiktet i hovedsak slik som i naturbeitemark, mens skjøtsel av tresjiktet ikke omtales nærmere i dette dokumentet.

Gjødsling må unngås. Rydding av ungskog og kratt foretas etter behov. Tilleggsfôring bør bare skje utenfor naturbeitemarka (eller på mindre verdifulle areal), da dette både medfører tråkkskader, oppgjødsling og innførsel av uønskede arter. Fremmede arter bør fjernes, og slitasje og andre negative påvirkninger begrenses mest mulig. Insekter krever spesielle hensyn som kan være ulike for ulike arter. Pollinatorer krever tilgang på blomster, og da er det ønskelig at enga hviler uten beiting en periode i sommerhalvåret. Råd om pollinatorvennlig skjøtsel finnes i Elven & Bjureke (2019). Råd om generell skjøtsel finnes i Skjøtselshåndboka (Norderhaug m.fl. 1999).

Ved skjøtsel med beitedyr i naturbeitemark må det tas hensyn til automatisk fredete kulturminner, gamle steingjerder, rydningsrøyser, gamle vanningsanlegg, bygninger og andre kulturhistoriske elementer slik at disse ikke skades. Disse elementene er også ofte viktige leveområder for mange arter.



Naturbeitemark finnes i indre deler av Midt-Norge fortsatt relativt utbredt i seterregionen, men mye er nå i gjengroing. Bildet er fra indre del av Vinstradalen i Oppdal, med setrene på Ryphusan i bakgrunnen, et område som har en lang beitehistorie med storfe og sau, i dag mest sau. Her finnes naturbeitemark helt opp i snauffellet rundt 1200 m o.h. Foto: John Bjarne Jordal.

2 Skjøtselsplan for Pestusetra (Ytre Halasetra)

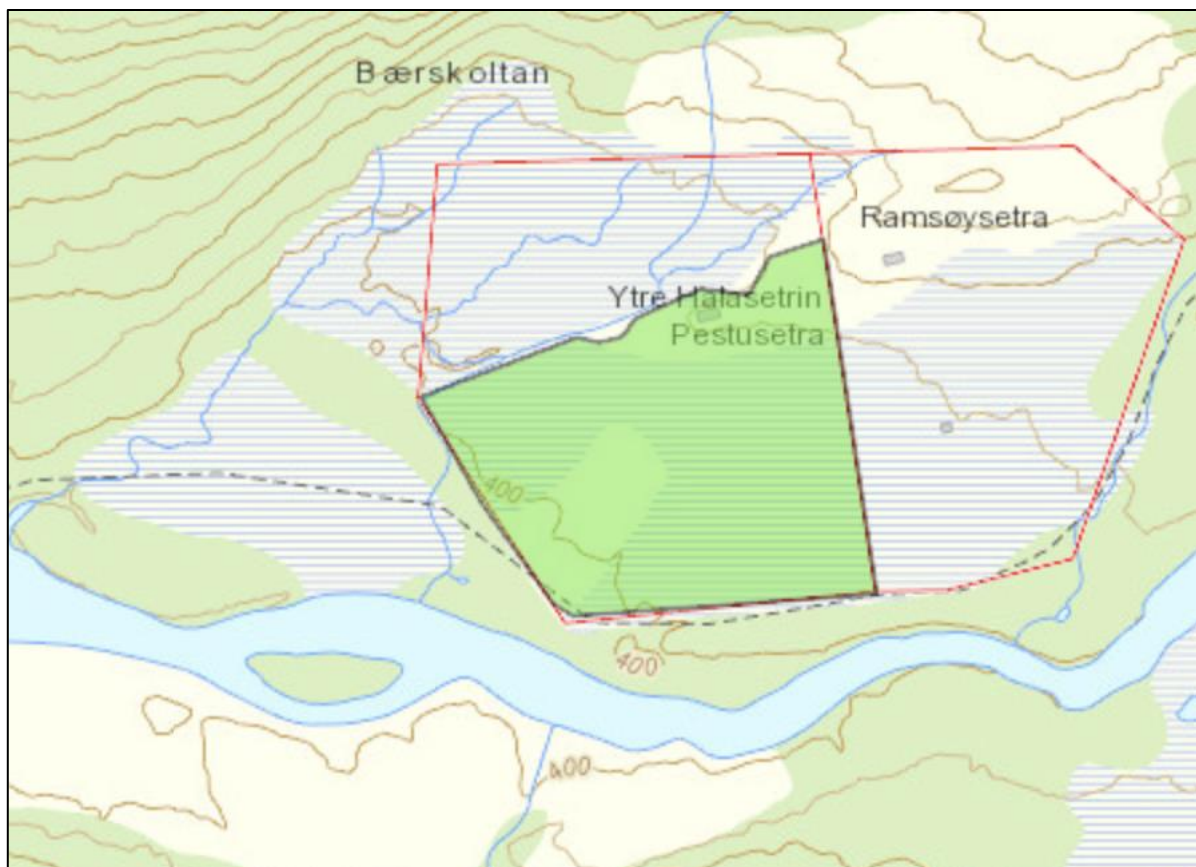
NATURBASE-ID OG -NAVN: BN00081134 Romådalen: Ytre Halasetra			
GRUNNEIER(E): Anders Ansnes Karlsen		ANSVAR SKJØTSEL: Anders Ansnes Karlsen	LOKALITETSVERDI(ER) ETTER DN-HANDBOK NR. 13, ELLER LOKALITETSKVALITET(ER) ETTER MILJØDIREKTORATETS INSTRUKS¹: Naturbeitemark: Lav kvalitet 6,9 daa Slåttemyr: Moderat kvalitet 39,9 daa
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 25.02.2022		DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 04.09.2022	
DATO REVIDERING:		DATO BEFARING (REVIDERING):	
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): Kontakt over telefon gjennom høsten og vinteren 2021/2022 i forbindelse med befaring og skjøtselsplan, særlig utarbeidelse av kapittelet om tradisjonell og nåværende drift.			
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV : Mathilde Norby Lorentzen			FIRMA:
REVIDERT UTGAVE UTFORMET AV :			Miljøfaglig Utredning AS
UTM SONE LOKALITET(ER): 33	NORD: 6979782	ØST: 185225	GNR./BNR.: 139/5
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: 27 daa		DEL AV VERNEOMRÅDE: Trollheimen landskapsvernområde HVILKET VERN: Landskapsvernområde	DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Nei

¹ Verdisetting etter DN Handbok 13 følger Miljødirektoratet (2015). Kvalitetsvurdering etter Miljødirektoratets instruks følger Miljødirektoratet (20xx).

2.1 Innledning

Ytre Halasetra ligger i Romådalen, Surnadal kommune, og er del av Trollheimen landskapsvernområde. Det er et typisk fjellandskap, og er preget av myr og fastmark i veksling. I Romådalen har det stått 15/16 setre, hvorav Ytre Halasetra er den ytterste (Bøe 1999). På Ytre Halasetra står Pestusetra og Ramsøysetra. Tilknyttet setra er det naturbeitemark og slåttemyr. Bergrunnen i området består av granitt, noe som i utgangspunktet gi grunnlag for kalkfattig vegetasjon (Økologisk grunnkart). Det går noen få ungdyr i dalen.

Denne skjøtelsesplanen omfatter Pestusetra på Ytre Halasetra med tilhørende naturbeitemark og slåttemyr.



Figur 1 Skjøtelsesplanen omfatter det grønne arealet innenfor eiendommen til Pestusetra på Ytre Halasetra, og består av naturbeitemark og slåttemyr i gjengroing.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Naturbeitemarken rundt seterhuset prioriteres for restaurering og skjøtsel.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

Informasjonen om tidligere drift er dels hentet fra Bøe (1999) og dels fra grunneier. Pestusetra på Ytre Halasetra er den ytterste av setrene i Romådalen. Den ble flyttet hit rundt 1904, omtrent på tuftene der Austistua hadde setra si. Det var tradisjonell seterdrift med melkekyr på setra, slik det var i hele Romådalen. Blant annet var det ostelaging på setra. Også andre dyr, slik som sau, gikk i dalen. Seterstølen var inngjerdet med torvgjerder (torv-utgard) og grøfter, noe som fortsatt er godt synlig.

Følgende er generelt for setrene i området (Bøe 1999): Tidligere ble store arealer i Romådalen slått, både myr og fastmark, inkludert rundt Ytre Halasetra. Det var tradisjon for å slå arealene annenhvert

år i dalen. Slåtten begynte etter arbeidet var gjort på gården, og fortsatte så lenge det var gress å slå. Etter slåtten ble gresset lagt utover for å tørke, for så å bli lagt i løa eller satt i stakk. Høyet ble fraktet med hest til gården på vinterstid. Dyra fikk ikke beite på stølen før noen dager før de skulle ned igjen. Dette for å beskytte slåtten og beite ned etter det var slått.

Det var beite med sau i Romådalen fram til en gang på 2000-tallet, men sluttet når jerven ble et stort problem (pers. med. Gudmund Husby). Nå går det kun noen ungdyr på beite i Romådalen, tilknyttet Indre Halasetra.

Trolig var siste slått på seterstølen i 1951, samme sommeren som Ramsøya sluttet med setringen. I de påfølgende årene var det beiting med ungdyr/tørrkyr i flere tiår. Etter endel år uten beiting, har det de siste årene vært et gryende ønske om å komme igang med beiting på setra igjen. Det er tydelig gjengroing av naturbeitemarken og slåttemyra, med oppslag av trær og busker. Grunneier begynte sommeren 2021 å rydde kratt, og har også tynnet ut gran. Grunneier er ikke kjent med at det har blitt gjødslet på setra før.



Figur 2 | 1971 kan en tydelig se at området var inngjerdet med grøfter og torvgjerder. Trolig ble store deler av arealet innenfor slått. Grantrærne rundt Pestusetra ser ut til å være plantet før 1971, siden de allerede her er synlige. En høyløe kan ses på myra.



Figur 3 I 2018 har Pestusetra på Ytre Halasetra grodd mye igjen med oppslag med særlig grantrær og løvtrær. Dette er ekstra tydelig rundt seterhuset. De åpne arealene i sør er slåttemyr, men også her ses mye oppslag etter mange år uten slått. Rester av en høyløe skimtes også.



Figur 4 Tydelige torvgjerder kan ses på slåttemyra. Foto: Mathilde Norby Lorentzen



Figur 5 Nedenfor setra har grunneier ryddet kratt, som siden er samlet i hauger. Både kratt og trær er med på å gi dårlige lysforhold for engen, og dermed dårlige vilkår for arter knyttet til slike enger. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

På grunn av for lite dyr i dalen, er gjengroing en sentral utfordring. Grunneier har tatt ut kratt og tynnet ut gran, men det er fortsatt mye som gjenstår. Grunneier kunne tenke seg å sette ut ungdyr fra 2022, og har en liten drøm om å begynne med setring. Økt beitetrykk vil kunne hjelpe på å restaurere og holde setra åpen, men også være positivt for setrene i resten av dalen. På grunn av le har ikke grunneier lyst til å ta ut all gran.

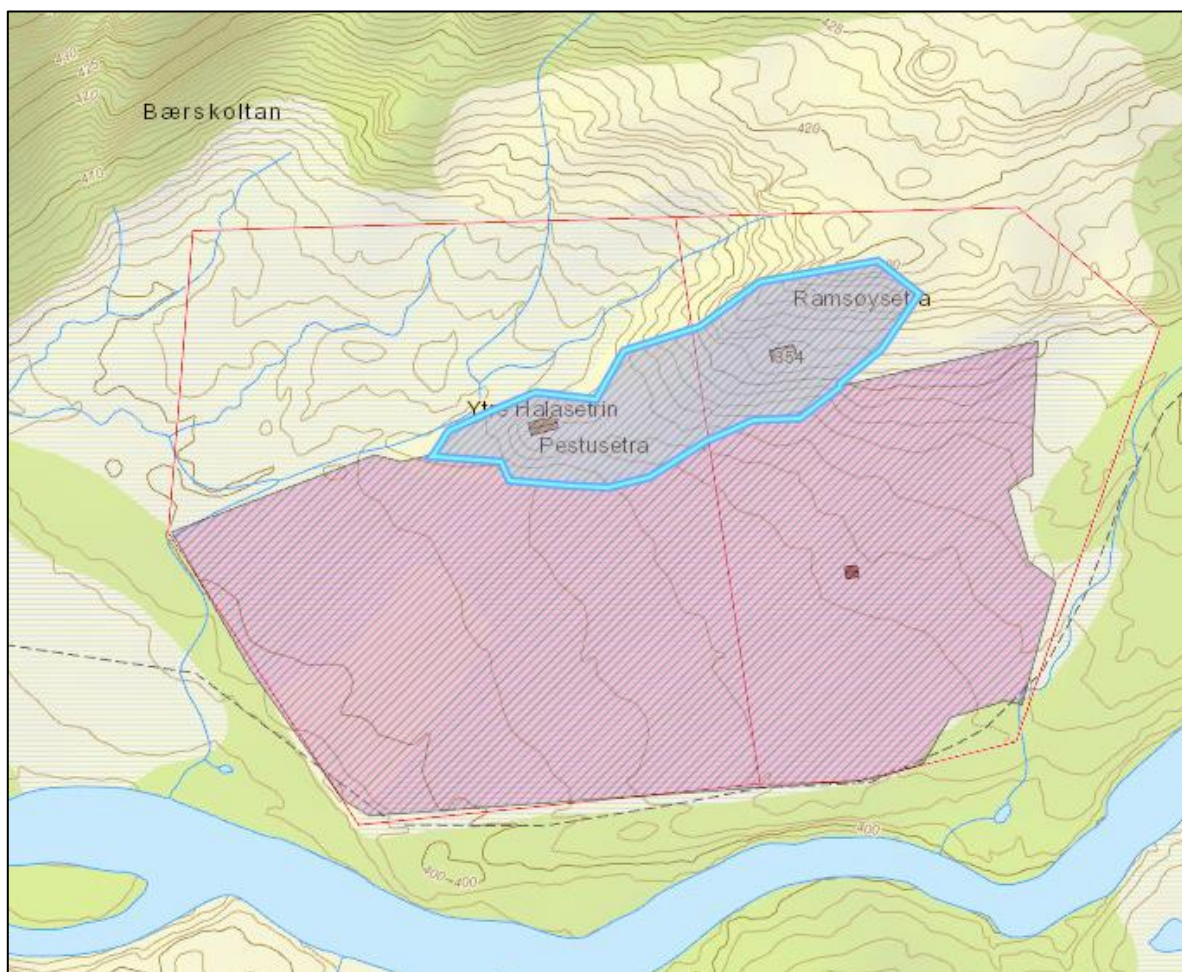
2.5 Mangfold av arter og naturtyper, eventuelle observerte endringer

Hanssen & Jordal (2012) beskrev naturtypen på Ytre Halasetra som naturbeitemark av utformingen frisk fattigeng (etter kartleggingsmetode DN-håndbok 13). Videre står det at ved feltbefaringen i 2011 ble ikke lokaliteten beitet lenger eller beitetrykket var for lavt. Allerede da var det spredt oppslag som tydet på begynnende gjengroing. Hanssen & Jordal (2012) anbefalte at beiting bør tas opp igjen, eller økes, for å bevare den gras- og urterike vegetasjonen og hindre gjengroing. Det bør ikke gjødsles på lokaliteten. Fysiske inngrep bør unngås. Videre står det at plantet gran med fordel kan fjernes.

I 2021 ble området kartlagt etter Miljødirektoratets instruks. Rundt setra ble det registrert naturbeitemark, bestående av typen intermediær eng med klart hevdpreg. Naturbeitemark er en truet naturtype. Den fikk lav kvalitet på grunn av gjengroing med for lavt beitetrykk, og et høyt innslag av plantet gran. Arealet nedenfor naturbeitemarken ble kartlagt som kalkfattig semi-naturlig myr som

tidligere har blitt slått. Naturtypen er truet. På grunn av gjengroing fikk den moderat kvalitet. Observasjonene gjort i 2021 stemmer overens med det Hanssen & Jordal (2012) observerte i 2011, men det stod der ingenting om slåttemyra. Generelt sett er Ytre Halasetra sterkt preget av gjengroing, og uten tiltak vil det bare fortsette. Dette reduserer naturverdiene, og rundt Pestusetra er det såpass mye grantrær at engpreget nesten har forsvunnet.

Romådalen består av flere setre, og slik sett er setra en del av et helhetlig kulturlandskap i fjellet. Dalen har mange av de samme utfordringene, slik som et lavt beitetrykk, og felles arbeid mot restaurering og økt beitetrykk er viktig for å bevare naturverdiene.



Figur 6 Blått areal er kartlagt som naturbeitemark, mens det rosa rundt er kartlagt som slåttemyr. Begge arealene strekker seg over til Ramsøysetra.

Rødlistestatus følger Norsk rødliste for arter fra 2021. Hanssen & Jordal (2012) skriver følgende om naturbeitemarklokaliteten fra befaringen i 2011: "Vegetasjonen har en del naturengarter bl.a. gulaks-art, tepperot, finnskjegg, fjelltimotei, fjøllblom, legeveronika og småengkall. Det ble også registrert sølvbunke, engfrytle, slåttestarr, ryllik, engsoleie, småsyre, myrklegg, flekkmarihånd og gullris. Av trær og busker finnes bjørk, gråor, einer, furu, vier og plantet gran. Det ble registrert papegøyevokssopp. Grantrærne er plantet."

I 2021 ble mange av artene gjenfunnet, slik som sølvbunke, tepperot og gulaks. I tillegg ble okergul grynhatt, harerug og engkransmose registrert. En økende grad av gjengroing og store grantrær har trolig en negativ effekt på artsmangfoldet, og med økende gjengroing vil sannsynligvis arter utgå. Muligens kan dette allerede ha skjedd, eksempelvis med beitemarkssopp. Grantrærne bidrar til å gi lite lys til bakken, og under disse er det lite engpreg igjen. Det som er sikkert er at det er negativt for naturmangfoldet jo mer området gror igjen.



Figur 7 På baksiden av Pestusetra var det et lite område med naturbeitemark. Her bør det åpnes opp mer rundt. Foto: Mathilde Norby Lorentzen



Figur 8 Det står mange grantrær på naturbeitemarken, og særlig rundt Pestusetra er det såpass mye gran at engpreget nesten har forsvunnet. Uttak av gran vil være viktig for å restaurere setra og bevare naturverdiene som nå er i ferd med å gå tapt. Bildet er tatt mot nord. Foto: Mathilde Norby Lorentzen



Figur 9 Bildet er tatt mot øst, og viser torvgjerder og slåttemyra. I tillegg kan grantrærne rundt Pestusetra skimtes i bakgrunnen. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

2.6 Mål for naturbeitemark og slåttemyr

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E): Øke beitetrykket og restaurere naturbeitemarken.
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE:

2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrenset periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ tid (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
<p>Åpne opp naturbeitemarken, med fokus på arealet på østsiden av Pestusetra (se bildet under)</p> <p>Målet er å åpne opp i engen slik at så mye lys som mulig slipper til bakken. Særlig bør dette prioriteres i østre del (se bildet), men hele setra bør ryddes. Oppslag og trær kappes så lavt som mulig. Rydding og fjerning av avfallet gjøres parallellt, så det ikke blir liggende i engen. Å</p>	2022-2026 etter behov og kapasitet	Ca 4 daa	Hele året, men på frossen mark hvis omfattende.

<p>åpne opp gir bedre vilkår for planter og beitedyr. Ryddesag eller lignende kan brukes på oppslaget og gammelt, høyvokst gras.</p> <p>For å ikke gjødsle engen skal kvist/hogstavfall fraktes ut av engen fortløpende. Ryddingen kan gjøres hele året, men hvis arbeidet er omfattende bør det heller gjennomføres på frossen mark.</p>			
---	--	--	--



Figur 10 Hele setra bør ryddes for trær og oppslag, men arealet innenfor det blå bør prioriteres først. Manuell rydding, med påfølgende fjerning av avfallet, vil føre til bedre lysforhold og restaurere naturbeitemarken.



Figur 11 Bildet er tatt mot sørvest, i arealet som bør prioriteres for rydding. Her er det både oppslag og store grantrær som bør ryddes og fjernes. Foto: Mathilde Norby Lorentzen



Figur 12 Bildet er tatt mot øst, i arealet som bør prioriteres for rydding. I bakgrunnen skimtes Ramsøysetra. Her er det mye oppslag og trær som bør ryddes og fjernes. Slik eng er avhengig av gode lysforhold, og store trær og oppslag har en negativ innvirkning på dette. Foto: Mathilde Norby Lorentzen



Figur 13 Denne klyngen med trær anbefales fjernet. Hvis noe skal stå igjen så bør det kun være stedeagne trær, ikke gran. Bildet er tatt mot vest, med Pestusetra i bakgrunnen. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

2.8 Skjøtselstiltak (jevnlige tiltak)

2.8.1 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
<p>Beiting i dalen</p> <p>Beiting i dalen er nødvendig for å bevare naturverdiene på Ytre Halasetra (Pestusetra). I 2021 var beitetrykket for lavt. For å kunne restaurere og holde oppslag nede er det viktige å øke beitetrykket. Beitemarken bør være godt nedbeitet når sesongen er slutt. Sau, storfe (ikke de tyngste rasene), geit og hest er alle aktuelle, og her er alt beite bedre enn slik det er nå. Beite kan foregå eksempelvis fra sist i juni til august/september, slik det tradisjonelt har gjort. Gjødsling og tilleggsfôring bør unngås.</p>	Årlig	27 daa på selve setra, men grunneiere i hele dalen bør jobbe sammen for å øke beitetrykket på alle setrene.	Slutten av juni- august/se ptember

Generelt gjelder følgende for beiting i naturbeitemark:

- Beiting er nødvendig for å bevare naturbeitemarka.
- Vårbeiting kan redusere behovet for buskrydding.
- Beiting fører til tråkkspor som frøplanter kan spire i.
- Høstbeiting hindrer opphopning av dødgras (som gir grønn gjødsling) og gjør spiringa neste vår lettere.
- Sett dyrevelferd og førtilgang i høysetet.
- Tilleggsfôring må likevel ikke foregå inne på naturbeitemarka, og helst minst 50 m unna pga. næringstilførsel og gjødslingseffekt.
- Tunge husdyr bør ikke beite på visse typer naturbeitemark, særlig gjelder dette fuktig og frisk mark (pga. tråkkskader).
- På naturbeitemark med rik vårblomstring bør vårbeitinga helst avsluttes tidlig, for eksempel før orkidéblomstring om det finnes tidligblomstrende orkidéer.
- Naturbeitemark får en rikere insektfauna om man tar en pause i beitinga om sommeren så plantene får blomstre, eller man sørger for periodevis lavt beitetrykk om sommeren. Dette kan man f.eks. oppnå med skiftebeiting, slik at beitetida på hvert skifte blir nedkortet. Råd om pollinatorvennlig skjøtsel av selve enga (Elven & Bjureke 2019): 1) Unngå gjødsel, 2) Sein slått, 3) Vegetasjonen bør ikke kuttes plenkort, 4) Høyet bør bakketørkes/hesjes og deretter fjernes, 5) Unngå plantevernmidde, 6) Spar noen deler av enga hvert år, 7) Ved beiting må beitetrykket være lavt og varigheten kort, 8) Bekjemp fremmede plantearter, 9) Vårbrenning som alternativ til slått/beite
- Beit gjerne nærliggende skog eller hagemark i sammenheng med naturbeitemarka. Dette vil gi utveksling av frø og gener mellom ulike arealer. Blomstring i kantsoner er viktige for insekter, men de bør ikke få gro igjen.
- Isådde, fulldyrka kulturenger bør ikke beites sammen med naturbeitemarka. Dette bl.a. for å hindre spredning av uønskede arter inn i naturbeitemarka, og for å hindre næringstilførsel/oppgjødsling.

2.8.2 Slått

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKÉ)
<p>Slått på eng og myr</p> <p>Slått er et viktig skjøtselstiltak, og en gammel tradisjon i Romådalen. Når beitetrykket er for lavt, slik som nå, er slått viktig for å holde engen og myra åpen, og vegetasjonen kort. Aller helst bør området slås én gang årlig på sensommer/høst, men man kan også bytte på ved å feks ta halvparten ene året og andre halvpart året etter. Rydding av engen og økt beitetrykk bør likevel prioriteres før eventuelt slått.</p> <p>Slåtten gjøres manuelt med ljå, ryddesag eller lignende én gang i overgangen juli/august og fortsetter utover høsten. Graset får helst tørke utover engen et par dager før det rakes sammen og fjernes. Dette gjør at frø kan spres, og fjerning av graset hindrer gjødslingseffekt, noe som er viktig i bevaring av engen.</p>	Årlig, så mye man klarer.	27 daa	Overgangen juli/august og utover høsten.

Årlige ryddetiltak i naturbeitemark:

- Sviing av dødgras om våren kan vurderes om det er behov for det eller om det er en del av tradisjonen på stedet. Dette kan kompensere dårlig nedbeiting på høsten, og er et insektvennlig tiltak om man svir bare på overflata.
- Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i de fuktige partiene. Dette kan resultere i komprimering av jorda og kjøreskader. Trolig blir også artsmangfoldet negativt påvirket.
- Beitepusser blir ikke anbefalt uten at man kan få samlet opp mesteparten av grasavfallet. Beitepusser på lette maskiner (som tohjulstraktor eller ATV) er å foretrekke.
- Skjøtselslått av mangelfullt beitet areal bør skje sent i sesongen, og helst med lette maskiner. Kantklipper med nylontråd eller ryddesag med trekantblad kan også nyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Bekjempesselslått (f.eks. einstape) bør skje minst to ganger i vekstsesongen.

2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UC)

Landskapsperspektivet i skjøtelsesplanen: For mange insekter er ikke bare naturbeitemarka, men også landskapet rundt eng viktig. Forslag til pollinatorvennlig skjøtsel og tilrettelegging av landskapet rundt eng (Elven & Bjureke 2019): 1) Bevar eller skap eksponert sandjord, 2) Bevar trær og buskar, 3) Bevar særlig selje og vier, 4) Bevar i det minste noe av bringebær, stornesle, tistler m.m., 5) Bevar død ved, 6) Bevar ferskvannsmiljø, 7) Bevar rydningsrøyser, steingarder m.m.

Unngå bruk av kunstgjødsel, gylle og bløtgjødsel, da blir eng ikke lenger semi-naturlig, og tilknyttet artmangfold vil i stor grad forsvinne. Enkelte naturbeitemarker kan tidligere ha vært gjødslet med mindre mengder fastmøkk som ble finfordelt. Man bør være forsiktig med dette, og det er i så fall viktig at man ligger nært opp til tradisjonell driftsmåte (små mengder, finfordelt).

Kunnskapsgrunnlaget om effekter er dårlig.

2.9 Oppfølging av skjøtelsesplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR: 2026
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER: Det er ønskelig at det ved revidering sjekkes for beitemarkssopp.
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA: Ingen kjente som er finansiert.
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELPLANEN: Anders Ansnes Karlsen



Figur 14 Rester etter høyløe på slåttemyra. Slike gamle, ubehandlede tømmerstokker kan være viktige for flere arter, og bør bevares. Foto Mathilde Norby Lorentzen

Litteratur

- Bele, B. & Norderhaug, A. 2008. Bondens kulturmarksflora for Midt-Norge. Bioforsk Fokus 3(9) 2008.
- Bratli, H., Jordal, J.B., Stabbetorp, O.E. & Sverdrup-Thygeson, A. 2011. Naturbeitemark – et hotspot-habitat. Sluttrapport under ARKO-periode II. - NINA Rapport 714. 85 s.
- Bratli, H., Jordal, J.B., Norderhaug, A., Svalheim, E. 2012. Naturfaglig grunnlag for handlingsplan naturbeitemark og hagemark. Bioforsk Rapport vol 7 nr. 193/2012. 89 s.
- Bøe, B. 1999. Seterbok for Todalen. Seterboknemda i Todalen. 264 s.
- Elven, H. & Bjureke, K. 2019. Pollinatorvennlig skjøtsel av slåttemark og naturbeitemark. Andre utgave. Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Rapport nr. 77, 80 s.
- Hanssen, U. & Jordal, J.B. 2012. Kartlegging av naturtyper i kulturlandskapet i Trollheimen landskapsvernområde. Rapport J.B. Jordal 2012:01.
- Miljødirektoratet. 2015. Veileder for kartlegging, verdisetting og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann, Utkast til faktaark.
- Miljødirektoratet 2021. Kartleggingsinstruks - Kartlegging av terrestriske Naturtyper etter NiN2. Veileder M-1930. 374 s.
- Miljødirektoratet 2021. Naturbase.
<https://geocortex01.miljodirektoratet.no/Html5Viewer/?viewer=naturbase>.
- Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L., Kvamme, M. (red). 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. - Landbruksforlaget, Oslo.
- Sverdrup-Thygeson, A., Brandrud T.E. (red.), Bratli, H., Framstad, E., Jordal, J. B. & Ødegaard, F. 2011. Hotspots - naturtyper med mange truede arter. En gjennomgang av Rødlista for arter 2010 i forbindelse med ARKO-prosjektet. - NINA Rapport 683. 64 s.

Vedlegg

Artsliste

Under følger en artsliste fra Artskart og feltarbeidet i 2021. Rødlistevurdering følger Norsk rødliste for arter fra 2021. Listen er ikke uttømmende, og noe kan være oversett eller ikke registrert. Totalt er det registrert 24 arter innen karplanter, moser, sopp og insekter på Ytre Halasetra (Pestusetra).

Karplanter

bjørk
blekmarihand
einer
engfrytle
engsoleie
finnskjegg
fjelltimotei
føllblom
gråor
gulaks
gran
gullris
harerug
legeveronika
myrklegg

ryllik
småengkall
småsyre
sølvbunke
tepperot

Insekter

Krattbærmåler
Sjuprikket mariehøne

Sopp

okergul grynhatt

Moser

engkransmose

Naturtyper etter Miljødirektoratets instruks

Setra ble kartlagt etter Miljødirektoratets instruks. Naturtypene må gjennom en kvalitetssikring og godkjenning fra Miljødirektoratet før de publiseres i Naturbase. Dette er de foreløpige dataene:

Områdenavn	Naturbeitemark	Slåttemyr
Tilstandsbeskrivelse	Lokaliteten blir beitet noe med ungdyr, men det kommer likevel opp oppslag av bjørk. Plantet gran i vestre del som skygger mye av engen. Gran regnes ikke som naturlig forekommende her og behandles her som en fremmedart. Dette gir moderat tilstand.	Slås ikke lengre. Noe oppslag som følge av gjengroing, men går sakte. Små grøfter i form av torvgjerder rundt myrarealene. Gamle høyløer på myrene. Samlet gir dette moderat på tilstand. Kan slå mye av dette enda.
Naturmangfoldbeskrivelse	Lokaliteten er liten, noe som gir moderat på naturmangfold. Det ble ikke registrert rødlistede arter.	Størrelsen gir moderat på naturmangfold. Ingen rødlistearter sett.
Usikkerhetsbeskrivelse		
Tilstandsvurdering	Moderat	Moderat
Naturmangfoldvurdering	Lite	Moderat
Lokalitetskvalitet	Lav kvalitet	Moderat kvalitet
Areal	6,9 daa	39,9 daa

Lokalitetsbeskrivelse DN-håndbok 13

Lokalitetsbeskrivelsen er basert på Hanssen & Jordal (2012) og er ikke oppdatert i 2021.

Innledning Beskrivelsen er skrevet av Ulrike Hanssen 04.02.2012, basert på eget feltarbeid 05.07.2011 etter oppdrag fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, som del av et prosjekt utført sammen med biolog John Bjarne Jordal. Lokaliteten ligger innenfor tidligere registrert lokalitet BN00018132 Myrar i Romådalen, basert på Moen (1984) og Aune (2005). Den ligger i Trollheimen landskapsvernområde.

Beliggenhet og naturgrunnlag Lokaliteten ligger i Surnadal kommune i Romådalen, på nordsiden av elva Romåa, på Ytre Halasetra, mellom Pestusetra og Ramsøysetra. Sør for lokaliteten er det en stort sett fattig til intermediær og til dels skogkledt myr. I nord er det noen bergknauser, bjørkeskog og boreal hei. Lokaliteten ligger på en sørvendt li med en del grunnlendte partier. Det er både en seterbygning i vest og øst, og en forfalt seterbygning i sørvest. Berggrunnen består av diorittisk til granittisk gneis, migmatitt (www.ngu.no), dvs. kalkfattige bergarter, noe som i utgangspunktet gir grunnlag for næringsfattig vegetasjon. Lokaliteten ligger i lavalpin vegetasjonssone og dessuten i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2).

Naturtyper og utforminger Naturtypen er naturbeitemark (D04) av utformingen frisk fattigeng (D0404) (tilhører kulturmarkseng som er VU på rødlista for naturtyper 2011).

Artsmangfold Vegetasjonen har en del naturengarter bl.a. gulaks-art, tepperot, finnskjegg, fjelltimotei, føyblom, legeveronika og småengkall. Det ble også registrert sølvbunke, engfrytle, slåttestarr, ryllik, engsoleie, småsyre, myrklegg, flekkmarihånd og gullris. Av trær og busker finnes bjørk, gråor, einer, furu, vier og plantet gran. Det ble registrert grønn vokssopp.

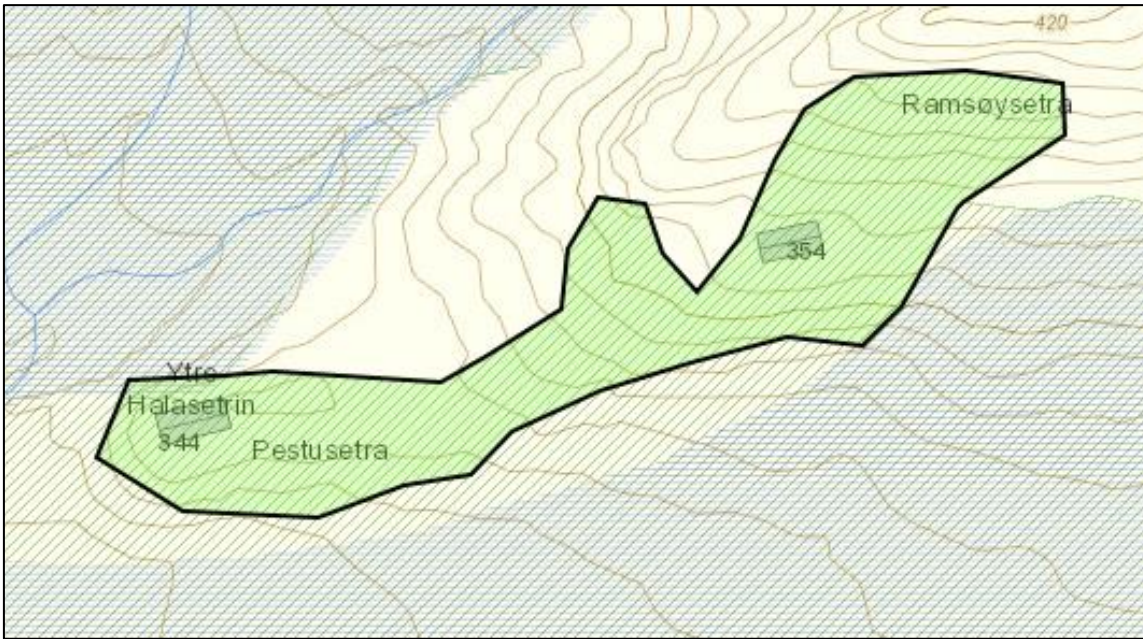
Påvirkning Ved feltbefaringen i 2011 ble lokaliteten ikke beitet lenger eller beitetrykket var for lavt. De spredte unge trærne på lokaliteten tyder på begynnende gjengroing.

Fremmede arter Det er plantet gran rundt hytta i vest. Ved seterhytta i øst vokser det rabarbra.

Råd om skjøtsel og hensyn Beiting bør tas opp igjen eller beitepresset øke en god del for å bevare den gras- og urterike vegetasjonen og hindre gjengroing. Det bør helst ikke gjødsles på lokaliteten. Fysiske inngrep bør unngås. Planta gran kan med fordel fjernes.

Landskap Lokaliteten er en av flere naturbeitemarken i området, og kan derfor sies å være del av et helhetlig landskap.

Verdi begrunnelse Lokaliteten får verdi C (lokalt viktig) fordi den har en del av naturengarter, men er ganske liten og det ble ikke registret rødlistearter. Lokaliteten bør sjekkes for beitemarkssopp.



Figur 15 Avgrensningen etter DN-håndbok 13.

Tiltakslogg, grunneiers notater

Eks. Slått, rydding, beiting, spesielle artsobservasjoner, mengder av interessante arter

AREAL/DELOMRÅDE:	TYPE TILTAK	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR